

Klostermannova stezka – Klostermann-Steig

Kraj Karla Klostermanna

„Jsem synem svých domovských lesů; miluji jejich drsnou přírodu ... a to celou silou své duše.“

Karel Klostermann – básník Šumavy (1848 – 1923)

Kdo chce poznat Šumavu, její přírodu a historii, tak dříve nebo později narazí na spisovatele Karla Klostermanna ,nebo ještě předtím na citáty z jeho děl. Pro poetické líčení přírody bývá též nazýván „básníkem Šumavy“.

Proč je tak slavný? Klostermann popsal Šumavu i její lid tak, jak je zažil, a co o nich vyslechl ještě před velkými změnami šumavských lesů v 2. polovině 19. století, které byly vyvolány řáděním přírodních živlů. Před ničivými vichřicemi v roce 1870 se na Šumavě nacházely pralesy na poměrně rozsáhlých plochách. Ráno po vichřici (28.10.1970) se obraz nadobro změnil:

„ ...polehly hvozdy nebetyčné – již nevstanou. Leží pně dosud na mnohých místech, ježto nebylo lze je odstraniti. Když se dal po dvou, třech letech kůrovec do mrtvol i do zbylých živoucích, oloupali s nich dřevorubci kůru a oloupanou spálili. Ohně, které tenkrát všude hořely, byly panychidou, kterou člověk zhynulému lesu ustrojil.“

Karel Klostermann: Ze světa lesních samot

Tímto okamžikem byly dějiny Šumavy rozděleny na období *před vichřicí a po ní*. Možná by toto označení zůstalo zachováno i v našich časech, kdyby následující historie Šumavy nebyla tak pohnutá a její dějiny nebyly doslova zpřetrhány hned několikrát.

Laici i odborníci se shodují, že nebýt Karla Klostermanna, tak by nám tvář „staré Šumavy“ zůstala v leccems utajena a snad i dočista zapomenuta. Žádný jiný, česky píšící spisovatel, nedokázal lépe vylíčit trudný život Šumaváků i s jejich osudy a rovněž původní, divokou tvář šumavské přírody, jak to učinil ve svých dílech právě Karel Klostermann.

Mapa okolí s cíly Karla Klostermanna:

Kořeny rodu Klostermannů sahají na Smí (tehdy Rehberku) a do jeho okolí. Četné stopy můžete pozorovat i Vy při výletech do okolí:

Klostermannova vyhlídka, tzv. Klostermannova chalupa, vycházkový okruh Okolo kostelního vrchu, Povydrí (tehdy Schachtelei), **Rankl Sepp** (alias Šumavský obr, vlastním jménem Josef Klostermann), **Klostermannova chata** na Modravě, **Březník – Muzeum Karla Klostermanna**, aj.

Hauswaldská kaple – Karel Klostermann navštěvoval poutní kapli u léčivého pramene v lesích Hauswaldu a popsal ho v povídce *Červené srdce*. Místo bylo znovu oživeno a pietně upraveno v roce 2006. Každoročně se zde koná otevření studánky (květen) a její zavírání (listopad) a další akce. Největším svátkem je pak srnská pouť v srpnu.

Klostermannova stezka – Značená trasa nás zavede do míst, kudy kráčel Karel Klostermann, kde prožíval své šťastné dětství, sbíral inspiraci a dost možná nabíral i svou hlavní životní sílu.

Stezka byla otevřena u příležitosti životního jubilea Karla Klostermanna v roce 2008, který byl vyhlášen jako ROK OSŤAV SPISOVATELE KARLA KLOSTERMANNA.

Klostermannovy kořeny

„Dějí se prý věci pod sluncem, jež zdánlivě pojí náhoda, ale které přece plynou z jakéhosi vyššího řízení, jehož zákony žádný smrtelný člověk nevystihl a nikdy vystihnouti nepostačí, třeba by byl sebe učenější a důmyslnější.“

úryvek z povídky Karla Klostermanna *Divoké včely*

Karel Klostermann se narodil dne 13. února 1848 v Horním Rakousku, v městečku Haag am Hausruck. Byl mu sotva jeden rok a rodina jeho otce Josefa Klostermanna, profesí lékaře, se stěhovala na Šumavu, zpět do míst, odkud vzešli Klostermannovi předci. Oba jeho rodiče pocházeli ze Šumavy. Matka ze sklářského rodu Abélé, usazených na Hůrce u Železné Rudy, otec byl synem německého sedláka v Srní (tehdy Rehberg).

Traduje se, že Klostermannové přišli na Šumavu z Porýní asi v 17. století, ale bylo tomu opravdu tak? První KLOSTERmann z Rejštětjna přichází na Horskou Kvildu v roce 1670. Jmenoval se Gregor. Hned vedle Rejštětjna je Klášterský Mlýn, odkud si mohl přinést své jméno (Klášter je německy KLOSTER, KLOSTERmühle = Klášterský Mlýn). *Hýml, aby člověk se kous' do tejl!* (Karel Klostermann *Pošumavské rhapsodie*) Na Horské Kvildě k nejznámějším patřil Daniel Klostermann, a pak legendární šumavský obr Rankelský Sepp, vlastním jménem Josef Klostermann. Otec spisovatele Karla Klostermanna se narodil jako desáté dítě Josefu a Anně Klostermannovým na tzv. Wurmbauerhofu na Dolních Hrádkách. (Asi 1,5 km odsud). Jeho praděd patřil k zakladatelům zdejší osady a ani on v sobě nezapřel dítě drsného, hrdého a spravedlivého Králováka. Mnohé příhody z jeho života i z poutě četných příslušníků Klostermannova rodu zachytil ve svých dílech spisovatel Karel Klostermann, který byl kromě toho pravým mistrem v líčení přírody.

Karel Klostermann měl být lékařem, jak si rodiče přáli, ale on studia opustil a postupně se živil jako novinář, vychovatel, až se stal profesorem němčiny a francouzštiny na německé reálce v Plzni. Zde se stal natolik váženým občanem, že byl zvolen do městské rady. Psaní literatury se věnoval až do posledních dnů svého života, které trávil ve Štěkni (u Strakonice), na zámku u hraběte Windischgrätze. Skonal dne 16. července 1923 a slavnostní pohřeb i čestný hrob mu věnovalo město Plzeň.

Pouze první knihu, sbírku povídek, napsal v němčině – *Böhmerwaldskizzen* (1890, česky *Črty ze Šumavy*). Protože u českých čtenářů zaznamenal svými povídkami hned na začátku podstatně větší ohlas, tak už jeho první román *Ze světa lesních samot* (1892) psal česky. Inspiraci čerpal zejména ze vzpomínek na Šumavu a vyprávění o ní, několikrát pobýval na jihočeských Blatech (*Mlhy na Blatech*, 1909). Se šumavskými motivy souvisí nejvíce jeho povídek a románů, kterých napsal celkem asi 150. Ve svých pracích ovšem prozrazuje lásku k lidu jak německému, tak českému. Pro tyto snahy spojování národů bývá proto nazýván „apoštolem smíření“.

Co na cestu si přát? Snad jen si nepřát! „...oddyhujíc hřmotně, funíc a fučíc jako postřelený zubr, vydala se v pouť směrem k rodným skřítkům.“ Karel Klostermann: *Pošumavské rhapsodie*

Divoká příroda

Klostermann představil a přiblížil českému národu Šumavu, která pro něj byla v té době povětšinou neznámá. Dokonce i dnes je Šumava mnoha Čechy nazírána Klostermannovými očima, tedy jako drsná a melancholická dáma. Nejhojnější asociace se Šumavou zůstávají – sníh, déšť, mlhy, bažiny, samota a také hrozba zániku.

„Kmet opět kývl hlavou. „Marnost je všecko... klátíme se do hrobu. Stromy v lese byly starší a stály pevněji, a kde jsou? Odvážíme je, odvezli jsme jich na tisíce a ještě“

Karel Klostermann: V ráji šumavském

Karel Klostermann zažil výraznou změnu přírodní tváře Šumavy po strašlivé vichřici z 26. na 27. října v roce 1870. Po nebyvalém řádění živlů následovala rozsáhlá kůrovcová kalamita. Dílo zkázy dokonal člověk snažící se využít veškeré dřevo ve svůj prospěch. Ztráta jedinečné přírody šla (stále jde?) ruku v ruce s hospodářskými a sociálními problémy. Atmosféru tohoto období přenáší Karel Klostermann na čtenáře v románu *V ráji šumavském* – „*Těžká ruka jakoby ležela na celé Šumavě, jakoby se Boží požehnání od nás nadobro odvrátilo.*“

Osázení holin po vichřici nepůvodními dřevinami a to především smrků má své dopady nejen na vzhled šumavských lesů a celé krajiny podnes. Dnes již odborníci potvrdili, že ničivé vichřice do vývojového cyklu horského smrkového lesa patří a pravidelně se opakují. (Dokonce se má za to, že větrná kalamita způsobená orkánem Kyrill v lednu 2007 byla rozsáhlejší, ale se současnými, technickými prostředky se jí podařilo odstranit do jednoho roka namísto 10 jako před stoletím.)

Motiv šumavského pralesa a jeho chvála se vyskytuje u Karla Klostermanna velmi často. Spisovatel uměl mistrně vylíčit „*monotónnost toho věčně stejného a přece tak měnícího se lesa*“. Starý les je pro něj „*chrámem přírody*“ a stromové velikáni představují cosi zvláštního a výjimečného, jejichž smrt je popisována velmi emotivně.

Karel Klostermann nabádá k návratu k jednoduchému způsobu života v duchu myšlenek Rousseaua. Je naprosto okouzlen panenskou přírodou Šumavy, kterou se snaží na svých toulkách objevovat. Sám vyslovil názor, že už zbývají pouze zbytky původní přírody, které je potřeba chránit pro naše děti. K jeho zamilovaným místům patřilo Schachtelei (Povydrří), které nazývá „*perlou Šumavy*“ a je nešťasten, když je zde v roce 1888 vlastníkem pozemku, městem Kašperské Hory „*do skály vysekána*“ cesta namísto dosavadní úzké stezky.

V roce 1919 navrhuje Karel Klostermann na Šumavě „*založit obecně chráněné území na velké ploše o nějakých stech hektarech*“. Vzorem mu tehdy byl Yellowstone národní park v USA – první národní park světa, založen 1872. Jeho slova byla vyslyšena až v roce 1991 založením rozlehlého Národního parku Šumava.

„Dole proudí řeka; na míle slyšet hukot jejích čistých pěnivých vln, vznikající nárazem na nesčíslné balvany, které plní její řečiště. Hnědý, na hlubokých místech purpurově zbarvený proud zdá se rozplývati v stříbrné pění, mohutné balvany jsou místy kulovitě obroušeny a podivuhodně vymlety, Je to úchvatný obraz ve své velkolepé hrůze.“

(Böhmerwaldskizzen / Črty ze Šumavy, 1896)

Obrázky krajiny

Za života Karel Klostermann dostal vzhled Šumavy největších změn v historii. Rozsáhlé plochy lesa, leckdy ještě pralesovitého charakteru, byly plošně káceny. Hlavními dopravními cestami pro dřevo byly vodní toky, od roku 1801 pak i Vchynicko-Tetovský plavební kanál zbudovaný knížaty Schwarzenberskými, majiteli místního rozsáhlého panství.

Obraz tehdejší krajiny líčí Karel Klostermann ve vzpomínkách na své dětství takto:

„V mém mládí, když jsem docházel o prázdninách nahoru do Schlösselwaldu ku své tetě, sestře mého otce, prosté selce, dobrotivé, celé zmořené tuhou prací, matce šesti synů a šesti dcer, bylo jinak na Šumavě než dnes. Kusy pralesa všude, prales na svazích mezi Horním a Dolním Schlösselwaldem, prales k Schätzenwaldskému podílu, prales za Rehberskou vsí, Hauswaldská kaple v samém pralesu, jehož vysoké jedle, kostrbaté smrky a ohromné buky pokrývaly celý rozsáhlý svah Jezerního hřbetu nad Grünbergem i svahy Polední hory nad Stubenbachem; dále svahy Seckerbergu nad Křemelnou řekou, mezi touto a Grosshaidem. Pralesem aspoň z části, byly ještě pokryty strmé srázy od Schlösselwaldu k Vydře, a jeden jediný mohutný prales se rozkládal na protějším – pravém – břehu řeky, kudy nyní silnička k Antiglu, širé hvozdy to, náležející kr. městu Kašperským Horám, stoupající až nahoru do vysokých plání Haidelských, Innergefildských a Schrollenhaidských.“

úryvek z povídky Divoké včely

(Současné místní názvy: Schlösselwald = Hrádky, Schätzenwald = Rokyta, Rehberg = Srní, Grünberg = Zelená Hora, Stubenbach = Prášily, Seckerberg = Spálený vrch, Grosshaid = Velký Bor, Haidel = Huťská hora (Zhůří), Innergefild = Horská Kvilda, Schrollenhaid = svahy nad Hamerským potokem.)

Největšího odlesnění doznala Šumava po ničivé vichřici v roce 1870. V té době žilo na Šumavě také nejvíce lidí v celé její historii. Práce na likvidaci větrné kalamity přilákala další osadníky. Zvyšoval se počet obyvatel stávajících sídel, anebo byly zakládány osady nové.

- *Stará mapa s původními názvy, doplněno o současné pojmenování. Některé osady nebyly ani přejmenovány českými názvy, protože zanikly záhy po odchodu německy mluvících obyvatel po válce. Karel Klostermann používá ve svých románech buď tehdejší oficiální názvy, nebo uvádí jen jejich začáteční písmeno, anebo si pro existující sídla vymýšlel názvy vlastní, jako například Dřevohryzy zastupují Prachatice.*
- *Staré fotografie Srní a okolí dokumentující odlesněný stav krajiny.*

Spisovatel Karel Klostermann vychází ve svých povídkách a románech z osobních vzpomínek a vyprávění svých příbuzných a dalších přátel. (... , *neb všudypřítomnost ještě nebyla vynalezena.*)

Karel Klostermann nikdy nezapomněl na prázdniny na statku u drahé tetičky Terezie ve Schlösselwaldu u Rehberka. Povídaní milované tetičky vydalo na pořádné tlusté paměti a jejich zapisovatelem se stal právě Karel Klostermann. Mnohý z příběhů i životních osudů, které si zde vyslechl, později zakomponoval do svých děl.

Poslechněte, co pravil jakýsi Petr Volejk z Nezdic: „*Přijdu onehdá domů a chci pokárat ženu za její nevdělanou vodevřenost, dyž tu ... se něk kasala a hubou pořád mlela a dyž furtum furt na tom svém stála, pošemral jsem ji trošku bidýlkem po zádech a snad sem jí taky vjel pěstí maloučko do ksichtu. Na to vona, ta hloupá ženská, se sebrala, a že vodejde vode mne, povídala, abych prej, dyž chodím na večeri do hospody, tam taky chodil snídat a vobědvat,*“

„*Tak viděj – tu sme.*“ U domu, který spisovatel ve svých dílech nazval Kamenným domem. Původně to byla myslivna postavená na rozdíl od ostatních dřevěných chalup z kamene. Pár střípků z jeho historie? Na stavení bylo staré právo čepování piva. Později si zde proto otevřeli pohostinství. (Kdož ví, kde čerpal Karel Klostermann inspiraci pro následující výrok „...*milosrdné ruce rozstavěly dvě lavičky kolem hrubého stolu, a tam střebral dlouhými doušky pochybný výčepní mok, po němž prý umíraly mouchy.*“ (tento i předešlé tři citáty z Pošumavských rhapsodií, 1908) Hospoda znamenala dobrý doplněk živnosti, protože zdejší hospodáři nesklidili nikdy tolik žita, kolik jejich rodiny potřebovaly.

V roce 1845 koupili celou usedlost manželé Schulhauserovi z Kaltenbrunn, Johann a Terezie, rozená Klostermannová (starší sestra Josefa Klostermanna, otce spisovatele, výše jmenovaná tetička). Na Kamenném domě, místně zvaném Vinzenzhof, se hospodařilo až do roku 1945.

Před zánikem byla z celého statku uchráněna pouze hlavní budova. Její „neuvěřitelnou“ podobu po rekonstrukci můžete spatřit zde. Dnes je zde penzion Kamenný dům.

Tvrdý byl život lidí na Šumavě

„*Tvrdou macechou jest ta Šumava – krasavice – svým dětem v kraji, na němž jakoby kletba spočívala, kde divé větry provádějí rej svůj, husté, studené mlhy, příšerně zamlklé, halívají kraj do svých těžkých, vlhkých, chladných závojů, provázeny ranními i podzimními mrazy; mocné spousty sněhu znemožňující časnou setbu, zaléhají do dubna hubená políčka...*“ (Návrat šumařův, Osvěta, 1916)

Všecka ta bída je skryta ve stesku stařenky Kejhalové (Nioba z Malče, Pošumavské rhapsodie, 1908): „*Muže mi pochroumalo dřevo, že z něho byl mrzák nadosmrti. Štyři děti mi zemřely v pětinedělích ... tři jsem dochovala. Nejstarší syn vodešel někam za velkou vodu, víckrát jsem ho nespatriła ani vo ňom neslyšela; dceru jsem provdala, v prvních šestinedělích umřela i s děckem. Ted' mi zbyl poslední ... čeho se s ním dočkám!*“

Ve volné trilogii „Ze světa lesních samot“ (1892), „V ráji šumavském“ (1893) a „Kam spějí děti“ (1901) zachytil tvrdý život lesníků a dřevařů v denních zápasech s drsnou přírodou. Zničení obrovských ploch šumavských lesů při vichřici 1870 se změnila nejen tvář Šumavy, ale i tradiční způsob života jejích obyvatel. („*Tohle si ráčej přečíst a potom uviděj', co vobnáší vopuštěnost státního občana, kterej platí daně v pořádku a cedí pot za lidskou společnost.*“, Pošumavské rhapsodie)

(Současné místní názvy: Schlösselwald = Hrádky, Rehberg – Srní, Kaltenbrunn = Nová Studnice)

Místa Karla Klostermanna

"Máš-li srdce citlivé, duši velebnosti přírody otevřenou, vnímavou pro krásu její, staneš v němém úžasu, budeš se klaněti Tvůrci a jeho dílům; vzdáš hold naší staré Šumavě, vydají ohlas struny srdce tvého; i příšerný její ráz, jevící se hlavně za pochmurného počasí, dojme tě, jako tě dojíká smutná píseň; budeš se těžko loučiti s pohledem na hory naše a přicházeti budou chvíle, kdy vzdálen od ní zatoužíš; zapomeneš na nicotné naše plotky, malicherné štvance..."

Karel Klostermann "V ráji šumavském"

Karel Klostermann nebyl jednoznačně Čechem ani Němcem (natož pak Rakušanem). Poprvé sice spatřil světlo světa dne 13. února 1848 v rakouském městečku Haag am Hausruck. Ale nebyl mu ani rok a jeho otec, praktický lékař Josef Klostermann, dostal práci v Žichovicích u Sušice. Karloušek tak záhy přišel na Šumavu, odkud vzešli jeho předci.

Dětství prožil postupně v Žichovicích, Sušici, Kašperských Horách a ve Štěkni. Gymnázium navštěvoval v Klatovech a Písku. Pak šel ve šlépějích svého otce a od roku 1865 studoval medicínu ve Vídni, leč studia nedokončil. Klostermann trávil prázdniny od studentských dob u otcových příbuzných v okolí Rehberka (Srní). Tam důvěrně poznával život šumavských sedláků, pastevců a dřevařů, z něhož čerpal náměty pro svá díla. Se šumavskými motivy souvisí i nejvíce jeho povídek a románů, kterých napsal celkem asi 150.

Zpočátku se živil jako novinář a vychovatel. Přispíval zejména povídkami a fejetony do časopisů a novin. Je pozoruhodné, že na to, jaká ho čekala spisovatelská budoucnost, tak jeho první sbírka povídek vyšla až v roce 1890 a pouze tuto první knihu napsal německy - *Böhmerwaldskizzen*, 1890, přeloženo jako *Ze Šumavy* v roce 1925.

Klostermann jako literát zaznamenal hned na začátku podstatně větší ohlas u českých čtenářů. Jistě proto napsal svůj první román v češtině – *Ze světa lesních samot*, 1892. Díky jazykovému nadání zvládl oba jazyky naprosto dokonale. Vystudoval k tomu francouzštinu a stal se profesorem na reálce v Plzni. Tam se vypracoval na váženého občana a stal se radním za město Plzeň. Život mu však ztrpčovala nevraživost německých kolegů, napadajících ho pro českou literární činnost. Poslední léta svého života strávil ve Štěkni u Strakonic, kde 16. července 1923 zemřel.